

ODGOVORNOST ZAŠČITITI IN NJENE OMEJITVE TER ŠE NEIZRABLJENE PRILOŽNOSTI

Vasilka Sancin,

*univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, profesorica
in predstojnica Katedre za mednarodno pravo na Pravni fakulteti Univerze v
Ljubljani*

Grozodejstva, zagrešena nad prebivalstvom skozi celotno zgodovino človeštva, žal pa tudi danes marsikje po svetu, vključno v oboroženem spopadu med Rusijo in Ukrajino, so svetovne voditelje leta 2005 na do tedaj največjem svetovnem vrhu voditeljev v okviru Organizacije združenih narodov (OZN) vodila v konsenzualno sprejetje Odgovornosti zaščititi (*Responsibility to Protect* – R2P). Pri pisanju relevantnih odstavkov¹ Sklepnega dokumenta omenjenega vrha je imela pomembno vlogo tudi Slovenija.²

R2P temelji na premisi, da je za preprečevanje štirih najhujših grozodejstev (genocida, vojnih hudodelstev, hudodelstev zoper človečnost in etničnega čiščenja) odgovornost primarno na državah samih (prvi steber R2P). Prav tako imajo države odgovornost zaprositi za pomoč mednarodno skupnost, če jih ne zmorejo preprečevati same, slednja pa ima odgovornost tako pomoč ponuditi (drugi steber R2P). V primeru neustreznega odziva držav pa ima mednarodna skupnost odgovornost sprejeti prisilne ukrepe za zaščito ogroženega prebivalstva (tretji steber R2P), ki vključujejo neoborožene prisilne ukrepe (na primer sankcije) in tudi kot skrajnje sredstvo uporabiti silo prek Varnostnega sveta OZN. Predmet kritičnih razprav je pogosto predvsem tretji steber in v njegovem okviru zlasti nezmožnost Varnostnega sveta OZN, ki zaradi uporabe veta stalnih članic ne zmore sprejeti pravočasnih in odločnih ukrepov za zaščito prebivalstva. Te razprave so pomembne, toda prav tako je ključno, da se v

¹ Sklepni dokument (resolucija Generalne skupščine OZN, št. A/RES/60/1), odstavka 138 in 139.

² Takratni stalni predstavnik Republike Slovenije pri OZN v New Yorku veleposlanik Roman Kirn je bil eden od dveh kofacilitatorjev omenjenih dveh odstavkov.

okviru R2P pozornost najprej namenja preprečevanju grozodejstev, torej prevenciji. Pri tem imajo pomembno vlogo že šolski sistemi, ki od najzgodnejših let ustrezno izobražujejo o pomenu temeljnih človekovih pravic, in tudi skupnosti na lokalni ravni ter državne institucije, ki opozarjajo na zgodnje znake politik ali praks, ki bi se lahko razvile v grozodejstva. Pri tem je ključna vloga opolnomočene civilne družbe. Koder države nimajo razvitih zmogljivosti za zgodnje zaznavanje in ukrepanje, je nujno, da je mednarodna skupnost pozorna na take situacije in se pravočasno odzove s pomočjo državi z ogroženim prebivalstvom.

Mednarodna znanstvena konferenca o Odgovornosti zaščititi v teoriji in praksi (*Responsibility to Protect in Theory and Practice*), ki je potekala 11. in 12. maja 2023 na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani (PF),³ se je sklenila s pozivom k okrepitvi sodelovanja za zaščito prebivalstva pred najhujšimi grozodejstvi. Tokratna, že 6. konferenca, je obeležila tudi desetletje od začetka niza bienalnih mednarodnih interdisciplinarnih znanstvenih konferenc o načelu R2P na Pravni fakulteti, ki v razpravi združuje teoretike, raziskovalce in praktike različnih področij, pomembnih za uresničevanje R2P, z vseh koncev sveta.⁴

Niz mednarodnih konferenc sta zasnovali in organizirata prof. dr. Vasilka Sancin kot predsednica konference in doc. dr. Maša Kovič Dine kot konferenčna koordinatorica, obe članici Katedre za mednarodno pravo. Na konferenci je letos sodelovalo več kot 170 udeležencev z vsega sveta, potekala pa je pod častnim pokroviteljstvom predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar, ki je v uvodnem nagovoru izrazila odločno podporo Republike Slovenije odgovornosti zaščiti in poudarila, da spodbujanje in varstvo človekovih pravic presegata državne meje.

Aktivnosti PF odločilno pripomorejo k umeščanju Slovenije med vodilne podpornice aktivnosti, ki prispevajo k zaščiti prebivalstva pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, hudodelstvi zoper človečnost in etničnim čiščenjem. Prva znanstvena monografija o R2P,⁵ ki je v slovenskem jeziku problematiko približala širši strokovni in drugi zainteresirani javnosti,⁶ je izšla že leta 2010, pred-

³ Posebna zahvala vsem podpornikom konference, ki so navedeni na spletni konferenčni strani <www.R2Pconference.com> (29. 5. 2023).

⁴ O prejšnjih uspešnih izvedbah tudi na primer v Vasilka Sancin: Odgovornost zaščititi v teoriji in praksi, v: *Pravna praksa*, 32 (2013) 15, str. 29.

⁵ Vasilka Sancin (ur.), Maja Bavdek, Mark Jo Moggi, Nenad Mrdaković, Nastasja Suhadolnik, Katarina Škrbec in Nina Zupan: *Lokalni zločinci – univerzalni zločini: Odgovornost zaščititi*. GV Založba, Ljubljana 2010.

⁶ O R2P so izpod peresa predsednice konference izšli tudi znanstveni članki in pripevki, kot so na primer Vasilka Sancin: Izzivi OZN pri uveljavljanju odgovornosti zaščititi, v: *Teorija in praksa*, 53 (2016) 1, str. 118–134, 261; Vasilka Sancin: Odgovornost zaščititi in njeno globalno, regionalno in državno uveljavljanje, v: Andraž Zidar, Sanja Štiglic

govor k njej pa je napisal prvi posebni svetovalec generalnega sekretarja OZN za R2P Edward C. Luck, ki je med drugim pohvalil celovitost dela in izrazil željo, da bi temu zgledu sledili tudi druge po svetu. Leta 2011 je bila avtorica tega prispevka objavljena, da načelo R2P predstavi članom Evropskega parlamenta v Bruslju,⁷ prav tako pa je o tej tematiki predavala po številnih univerzah in mednarodnih konferencah po vsem svetu.⁸ V okviru niza konferenc R2P so izšla monografska dela v angleščini, ki imajo izjemen odmev po vsem svetu, tako med teoretiki kot tudi praktiki.⁹

in Ana Polak Petrič (ur.): Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravu: prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, Ljubljana 2016, str. 373–397; Vasilka Sancin: The responsibility to protect: A multidimensional global and universal concept, v: Pravni zbornik, št. 3-4/2010, str. 211–230; Vasilka Sancin: Translating R2P's theory into practice, v: Vasilka Sancin (ur.): Responsibility to protect: Lessons learned and the way forward. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2019, str. 23–31.

⁷ Vasilka Sancin: Briefing Paper on "Responsibility to protect", maj 2011; <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/201/201106/20110614_309r2pep_en.pdf> (15. 5. 2023).

⁸ Na primer Vasilka Sancin: Challenges in operationalizing Responsibility to Protect: predavanje na Sungkyunkwan University Law School, Seul, 24. maja 2016; Vasilka Sancin: The operationalization of responsibility to protect and state obligations towards refugees: predavanje na East China University of Political Science and Law, Šanghaj, 2. junija 2016; Vasilka Sancin: Responsibility to protect: predavanje na School of Law of the Federal University of Minas Gerais, Belo Horizonte, 20. oktobra 2016; Vasilka Sancin in Manfred Nowak: Responsibility to protect (R2P) – Peace enforcement, humanitarian intervention & UN case studies (Bosnia and Hercegovina, Ruanda, Kuwait-Iraq, Sudan, Libya, Iraq, Syria): predavanje na Straniak Academy for Democracy and Human Rights, Ulcinj, 7. septembra 2016; Vasilka Sancin: Role of international intergovernmental organizations in operationalizing Responsibility to Protect: predavanje na Pravni fakulteti na Universidad Carlos III de Madrid, 2.–5. maja 2016; Vasilka Sancin: Assessment of normative contents of responsibility to protect and its practical implications after its first decade: prispevek na mednarodni konferenci "Human rights and security – justifying exceptions", Palermo, 15.–20. junija 2015; Vasilka Sancin: The normative concept of responsibility to protect in the Northern Iraq and Syria crisis: predavanje v organizaciji Austrian Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs, Dunaj, 15. oktobra 2014; Vasilka Sancin: Challenges before responsibility to protect in its first decade: predavanje na University of Iceland, Faculty of law, Reykjavik, 3. septembra 2014; Vasilka Sancin: Responsibility to protect in theory and practice: predavanje na Pravni fakulteti Univerze v Augsburgu, 30. junija 2013; Vasilka Sancin: Syrian crisis and the responsibility to protect: predavanje na "Bilim ve Sanat Vakfi" (Foundation for Sciences and Arts), Istanbul, 19. septembra 2012.

⁹ Vasilka Sancin (ur.): Responsibility to protect in theory and practice: papers presented at the Responsibility to Protect in Theory and Practice Conference Ljubljana. GV Založba, Ljubljana 2013; Vasilka Sancin (ur.): Responsibility to protect: where do we stand ten years after? Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2015; Vasilka Sancin (ur.): Are we "manifestly failing" R2P? Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2017; Vasilka Sancin (ur.): Responsibility to protect: Lessons learned and the way forward. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2019; Vasilka Sancin in Maša

Pravkar zaključena konferenca, na kateri je poleg uvodnega nagovora predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar¹⁰ ter prispevka ministrice za zunanje in evropske zadeve Tanje Fajon nastopil tudi posebni svetovalec generalnega sekretarja OZN za R2P George Okoth-Obbo, je obravnavala številne izzive sodobne mednarodne skupnosti ter posameznih držav pri operacionalizaciji načela R2P, med drugim pa je opozorila tudi na priložnosti, izzive in nevarnosti, ki jih pri delovanju skladno z načelom R2P prinaša umetna inteligenca.¹¹

Slovenija je od 15. do 26. maja 2023 v Ljubljani gostila tudi diplomatsko konferenco za sprejem Konvencije o mednarodnem sodelovanju pri preiskavah in pregonu genocida, hudodelstev zoper človečnost, vojnih hudodelstev in drugih mednarodnih hudodelstev (Konvencija MLA).¹² Mednarodno sodelovanje in pomoč sta namreč ključna dejavnika pri preprečevanju nekaznovanosti za najhujša grozodejstva.

Kovič Dine (ur.): *The limits of responsibility to protect*. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2023.

¹⁰ Nagovor je objavljen tudi v tej številki *Pravnika*.

¹¹ Pod vodstvom avtorice tega prispevka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani poteka tudi temeljni raziskovalni projekt z naslovom *Razvoj in uporaba umetne inteligence v luči negativnih in pozitivnih obveznosti države zagotavljati pravico do življenja (J5-3107)*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Več o tem na <www.ai-right-to-life.si>.

¹² Več o tem na <<https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/mla-pobuda/diplomatska-konferenca>> (15. 5. 2023).